

УДК 37.014.5

Н. Г. Пономаренко,
старший викладач
(Миколаївський національний аграрний університет)
ponomarenkon@mail.ru

ПІДГОТОВКА ЕКСПЕРТІВ З ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

В статті розглянуто теоретичний аспект підготовки експертів з освіти. Визначені принципи підготовки експертів в галузі освіти, а саме принцип самостійності, принцип спільної дії, принцип спирання на власний досвід, принцип індивідуалізації, принцип контекстності, принцип усвідомленості, принцип розвитку освітніх потреб. Проаналізовані підходи щодо підготовки експертів з освіти. З'ясовані загальні рамкові вимоги до моделі підготовки та основні завдання програм підготовки експертів в галузі освіти. Охарактеризовані компетенції, якими повинен володіти експерт з освіти по завершенню підготовки.

Ключові слова: додаткова професійна освіта, експерт з освіти, освітні програми, підготовка експертів в галузі освіти, професійні компетенції.

Вступ. Освіта сьогодні є визначальним чинником та потужним рушієм розвитку суспільства. На думку В. Г. Кременя, у перспективі розвитку сучасної освіти важливе місце займає аналіз проблеми, її суті і значення, яка має не лише світоглядний, а й соціальний характер. Динамічні зміни в науці, виробництві й суспільному житті багатьох країн світу потребують оновлення системи освіти, яка допоможе подолати існуючі перепони в духовному, інтелектуальному розвитку в XXI столітті [1: 481].

За таких умов постає потреба у фахівцях, або експертах, які здатні здійснювати експертизу в галузі освіти, тобто здатні досліджувати педагогічні явища, об'єкти, процеси, результати діяльності та узгоджувати пріоритети діяльності навчальних закладів, і на цій основі прогнозувати розвиток систем освіти, оцінювати альтернативні рішення, визначати найкращі варіанти організації освітнього простору фахівцями з метою поліпшення його якості та відновлення змісту освіти, надавати консультативну допомогу авторам та колективам освітніх закладів.

Проблемі підготовки експертів в галузі освіти присвятили свої роботи С. М. Кучер, С. С. Татарченко, Г. М. Прозументова, С. Б. Перінов, І. Д. Чечель, В. А. Ясвін, О. М. Касьянова, О. С. Боднар.

Мега статті – дослідити теоретичний аспект проблеми підготовки експертів з освіти у педагогічній теорії.

С. М. Кучер, аналізуючи проблему підготовки експертів з освіти, вказує на те, що така підготовка повинна базуватися на певних принципах [2: 56]. Зокрема, згідно принципу самостійності визнається провідна роль саме тих, хто навчається, у формуванні мотивації та визначенні цілей навчання. Це означає необхідність надання тим, хто навчається, можливостей для самостійної організації та здійснення процесу свого навчання.

Принцип спільної діяльності є діяльнісною основою, яка забезпечує реалізацію принципу самостійності. Принцип спільної діяльності надає певні критерії вибору організаційних форм, методів та засобів навчання та створює одночасно умови для взаємодії за принципом "всі навчаються у всіх".

Принцип спирання на власний досвід тих, хто навчається, забезпечує гуманістичний, особистісно-орієнтований характер освітнього процесу за рахунок актуалізації власного досвіду тих, хто навчається, розкриття та аналізу його змісту та джерел виникнення, переведення їх в систему наукових понять.

Принцип диференціації (індивідуалізації) навчання означає, що кожна особа, що навчається, спільно з викладачем (куратором, тьютором), визначає індивідуальну програму навчання, спрямовану на конкретні освітні потреби та цілі навчання та яка враховує досвід, рівень підготовки, психофізіологічні, когнітивні особливості того, хто навчається.

Згідно з принципом контекстності, навчання – освітній процес, з одного боку, переслідує конкретні, важливі для тих, хто навчається, цілі, пов'язані із засвоєнням нових видів діяльності, відповідних соціальних ролей та удосконалення особистості, а з іншого боку, будується із урахуванням професійної, соціальної діяльності тих, хто навчається та факторів (умов), в яких вона здійснюється. Розглянутий принцип задає загальну логіку поетапної еволюції навчальної діяльності в професійну та передбачає негайне застосування на практиці набутих ними знань, вмінь, навичок, якостей. Це досягається завдяки модульній, або дискретній, організації навчального процесу, яка ґрунтується на ідеї повторюваності навчальних дій тих, хто навчається, в межах окремого освітнього циклу (циклічності навчальної та професійної діяльності) з одночасним створенням умов для індивідуального розвитку (підвищення кваліфікації) в певній діяльності протягом низки освітніх циклів.

Принцип усвідомленості означає усвідомлення, осмислення учасниками освітнього процесу всіх параметрів процесу навчання та своїх дій щодо організації процесу навчання.

Згідно принципу розвитку освітніх потреб, оцінювання результатів навчання не зводиться до виявлення ступеню досягнення цілей, які були поставлені на початку навчання. Виникнення в результаті навчання у

тих, хто навчається, нових освітніх потреб та запитів, варто розглядати як бажаний ефект та необхідну умову формування індивідуальної програми безперервної освіти впродовж всього життя (long-life education) [2].

Експерти з освіти відносяться до категорії висококваліфікованих спеціалістів, процес підготовки яких є достатньо складним.

Перший, найбільш розповсюджений підхід щодо підготовки експертів ґрунтується на моделі підготовки експертів з освіти на базі діючої системи додаткової професійної освіти та спирається на традиційні форми курсової підготовки, які підсилені інноваційним змістом навчання. На думку С. С. Татарченко, в деяких випадках підготовка експертів з освіти реалізується майже виключно шляхом діяльнісного змісту, тобто використовуються методи рефлексивної діагностики, тобто самодослідження педагогом своєї професійної позиції, професійної діяльності тощо [3: 7].

У рамках моделі, яка реалізується С. С. Татарченковою, педагоги – суб'єкти педагогічної експертизи "в процесі підвищення кваліфікації навчаються засобом її проведення, аналізу та інтерпретації, надання її результатів, а також процедурі функціонально – рольової взаємодії спеціалістів в цьому процесі. Таким чином, педагогічна експертиза виступає не як самоціль, а ... умовою для подальшого особистісного та професійного росту й самовдосконалення вчителя" [3: 6].

Другий підхід щодо організації експертизи в галузі освіти передбачає підготовку експертів з освіти шляхом спеціально організованої системи навчальних семінарів, які мають разовий характер та не мають жорсткої інституційної прив'язки.

В рамках обох підходів процес кадрового забезпечення освітньої експертизи розглядається та реалізується як підготовка індивідуальних експертів. При цьому виникає проблема, яка полягає в тому, що ані спеціальний відбір експертів з освіти, ані їхня цілеспрямована підготовка, ані навіть використання системи єдиних, відкритих та визнаних громадськістю критеріїв не гарантує об'єктивності експертизи, якщо вона реалізується шляхом індивідуальної діяльності експертів.

Вирішення даної проблеми виявляється можливим в рамках третього підходу. Його пропонує Г. М. Прозументова, яка розуміє під суб'єктом проведення експертизи групового суб'єкта, який має внутрішню цілісність на основі єдності цінностей, цілей, концептуальних та методологічних підходів, технологій, які використовуються. При цьому йдеться, відповідно, вже не про "відбір" і /або "підготовку" суб'єктів експертизи, а про формування "суб'єкта проведення експертизи" [4: 9].

Аналізуючи вищезазначені підходи щодо підготовки експертів з освіти, С. Б. Перінов сформулював найбільш загальні, рамкові вимоги до моделі підготовки експертів, які забезпечують її функціонування [5: 5], а саме: максимальне використання для підготовки експертів з освіти потенціалу існуючих освітніх структур; розробка спеціального змісту освіти для підготовки експертів, який враховує конкретні напрями діяльності експертів та функції, які вони реалізують як пріоритети; використання різних форм та методів експертизи в процесі підготовки з метою активізації навчання, які забезпечують не лише оволодіння технологіями та методами експертизи, а й формують експертну позицію у тих, хто навчається; включення діяльності щодо підготовки експертів з освіти як підсистеми – в більш широку систему забезпечення тих процесів розвитку освіти, які повинні забезпечувати експерти; розгляд процесу підготовки експертів з освіти в контексті більш широкого процесу формування групового суб'єкта регіональної експертизи в галузі освіти; використання (на всіх етапах формування суб'єкта регіональної експертизи) механізмів державного керування, які забезпечують відкритість даного процесу; періодичне (щорічне) коригування завдань та змісту підготовки експертів.

На думку вчених, експертна підготовка має здійснюватися на основі базових програм підготовки, а саме: поглиблених програм для підготовки та підвищення кваліфікації власне експертів; освітніх програм для осіб, залучених до прийняття рішення про проведення та призначення експертиз.

При розробці поглиблених програм підготовки та підвищення кваліфікації експертів йдеться про те, що особи, які починають працювати експертами, вже мають професійну кваліфікацію в певній галузі знань, тому їх потрібно ознайомити з методологією науки, методологією експертної діяльності та специфікою "експертного мислення", глобальними тенденціями до розширення міждисциплінарних зв'язків тощо. При розробці освітніх програм для осіб, залучених до прийняття рішення про проведення та призначення експертиз йдеться про розкриття можливостей та обмежень експертних досліджень при вирішенні актуальних проблем сучасного суспільства. Потенційні замовники експертиз мають усвідомлювати її можливості, достатньо повно і адекватно розуміти її завдання.

Основними завданнями програми підготовки експертів з освіти, на думку В. А. Ясвіна, є такі [6: 23]: формування цілісної системи цінностей, змістів та пріоритетів сучасної шкільної освіти; розвиток уявлень про вплив освітньої системи школи на результати навчання; формування чітких уявлень про зміст та функції усіх компонентів шкільної освітньої системи; навчання технологіям експертизи, проектування та оптимізації освітньої системи школи.

О. С. Боднар, аналізуючи проблему підготовки експертів з освіти, наголошує, що для підготовки методистів-експертів та формування у них аналітико-експертних компетенцій через інститути

післядипломної освіти можна запровадити навчання, за результатами якого слухачі отримують відповідні сертифікати. Під час такого навчання, на думку науковця, варто розглянути такі основні питання [7: 36]: специфіка експертної діяльності; педагогічний аналіз як функція управління; поняття про педагогічну експертизу; основні вимоги до документів; нормативно-правові основи атестації загальноосвітніх навчальних закладів; професійно значимі особисті якості експерта; принципи, зміст, функції, параметри, критерії, показники оцінки ефективності освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу; методика збору експертної діяльності; методика обробки експертної діяльності;

Крім того, підкреслює О. С. Боднар, для підготовки експертів варто створити постійно діючі семінари, майстер-класи з експертного оцінювання, школи експертів, віртуальні спільноти експертів-методистів, експертів-управлінців, спецкурси, вебінари тощо .

Важливого значення при підготовці експертів з освіти набуває індивідуалізація цієї підготовки, оскільки кожний експерт є унікальним фахівцем у своїй галузі, а тому потребує, як правило, лише набуття певних компетенцій, необхідних для здійснення експертної та консультативної діяльності.

По завершенню підготовки експерт з освіти повинен володіти комплексними знаннями щодо державної політики в галузі освіти, інноваційних процесів в освіті, ключових нововведень, державних та регіональних інноваційних проєктів у близькій для нього професійній сфері освіти, які реалізуються на даний момент.

Крім того, він повинен володіти методами та прийомами консультування; методами та прийомами експертного оцінювання; методами та прийомами проєктування на принципах розробки соціальних проєктів.

По завершенню навчання експерт в галузі освіти повинен також мати професійні компетенції, які включають здатність: здійснювати консультаційний супровід діяльності в галузі освіти в професійно близькому йому середовищі з урахуванням вимог замовника та специфіки проблеми; здійснювати ефективні консультаційні послуги в ситуаціях індивідуального та групового консультування; здійснювати експертну діяльність з питань розвитку освіти в професійно близькому проблемному полі; готувати експертні висновки, які мають такі характеристики, як адресність, обґрунтованість, лаконічність, конструктивність; здійснювати ефективну взаємодію з іншими експертами при проведенні групової експертизи; брати участь в розробці програм та проєктів розвитку освіти на принципах соціального проєктування з урахуванням соціальних та професійних позицій, забезпечувати консультаційну та експертну підтримку процесу проєктування; забезпечувати ефективну особистісну взаємодію з замовниками консультаційних послуг, працівниками систем освіти; ефективно використовувати інформаційні ресурси та технології при здійсненні консультаційної, експертної та проєктувальної діяльності.

Висновки. Сучасна ситуація в галузі освіти потребує оновлення змісту, форм та методів навчання й виховання. За таких умов постає потреба у фахівцях, які здатні здійснювати експертизу в галузі освіти з метою поліпшення її якості та надавати консультативну допомогу авторам та колективам освітніх закладів.

Найбільш розповсюджений підхід щодо підготовки експертів ґрунтується на моделі підготовки експертів з освіти на базі діючої системи додаткової професійної освіти та спирається на традиційні форми курсової підготовки. Другий підхід щодо організації експертизи в галузі освіти передбачає підготовку експертів з освіти шляхом спеціально організованої системи навчальних семінарів, які мають разовий характер та не мають жорсткої інституційної прив'язки. В рамках третього підходу під суб'єктом проведення експертизи розуміють групового суб'єкта, який має внутрішню цілісність на основі єдності цінностей, цілей, концептуальних та методологічних підходів, технологій, які використовуються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2007. – С. 480–494.
2. Кучер С. Н. Организационно-педагогические условия подготовки экспертов в системе дополнительного профессионального образования : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Кучер Сергей Николаевич. – Барнаул, 2009. – 181 с.
3. Татарченкова С. С. Педагогическая экспертиза как фактор совершенствования профессиональной компетентности учителя : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Светлана Степановна Татарченкова. – СПб. – 1997.
4. Прокументова Г. Н. Экспертиза образовательных инноваций в практике гуманитарного управления / Г. Н. Прокументова // Экспертиза образовательных инноваций. – Томск, 2007.
5. Перинов С. Б. Подготовка образовательных экспертов в современной России : основные подходы / С. Б. Перинов // Профессиональное образование. – 2013. – № 10. – С. 3–5.
6. Ясвин В. А. Подготовка экспертов-консультантов в области организационного развития образовательных учреждений / В. А. Ясвин // Научный журнал "Вестник Московского городского педагогического университета". Серия "Педагогика и психология". – 2012. – № 2. – С. 21–30.
7. Боднар О. С. Підготовка експертів з оцінювання діяльності науково-методичних установ і загальноосвітніх навчальних закладів у сфері методичного менеджменту : [тематичний збірник праць] / О. С. Боднар // Науково-методичне і кадрове забезпечення експертного оцінювання діяльності науково-методичних установ і навчальних закладів [упоряд. А. А. Волосюк за заг. редакцією Н. А. Мельник]. – Рівне : РОІППО, 2014. – 118 с.

REFERENCES (TRASLATED & TRANSLITERATED)

1. Kremen' V. H. Filosofii natsional'noi idei. Liudyna. Osvita. Sotsium. [Philosophy of the National Idea. Man. Education. Society.] / V. H. Kremen'. – K. . Gramota, 2007. – S. 480–494.
2. Kucher S. N. Organizatsionno-pedagogicheskie uslovija podgotovki ekspertov v sisteme dopolnitel'nogo professional'nogo obrazovanija [Organizational and Pedagogical Conditions of the Experts' Training in the System of Additional Professional Education] : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.08 / Kucher Sergej Nikolaevich. – Barnaul, 2009. – 181 s.
3. Tatarchenkova S. S. Pedagogicheskaja ekspertiza kak faktor sovershenstvovanija professional'noi kompetentnosti uchitel'ia [The Pedagogical Expert Assessment as a Perfection Factor of of Teacher's Professional Competence] : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.02 / Svetlana Stepanovna Tatarchenkova . – SPb. – 1997.
4. Prozumentova G. N. Ekspertiza obrazovatel'nykh innovatsii v praktike gumanitarnogo upravleniia [Expert Assessment of Educational Innovations in the Practice of Humanitarian Management] / G. N. Prozumentova // Ekspertiza obrazovatel'nykh innovatsii [Expert Assessment of Educational Innovations]. – Tomsk, 2007.
5. Perinov S. B. Podgotovka obrazovatel'nykh ekspertov v sovremennoi Rossii : osnovnye podkhody [Educational Experts' Training in Modern Russia : the Main Approaches] / S. B. Perinov // Professional'noe obrazovanie [Professional Education]. – 2013. – № 10. – S. 3–5.
6. Jasvin V. A. Podgotovka ekspertov-konsul'tantov v oblasti organizatsionnogo razvitiiia obrazovatel'nykh uchrezhdenii [Training of the Experts and Consultants in the Area of Organizational Development of Educational Establishments] / V. A. Jasvin // Nauchnyi zhurnal "Vestnik Moskovskogo gorodskogo pedagogicheskogo universiteta". Serija "Pedagogika i psikhologija" [Scientific Review "Moscow Teachers College Journal". Line : Pedagogy and Psychology]. – 2012. – № 2. – S. 21–30.
7. Bodnar O. S. Pidgotovka ekspertiv z otsiniuvannia diial'nosti naukovo-metodychnykh ustanov i zagal'noosvitnikh navchalnykh zakladiv u sferi metodychnogo menedzhmentu [Experts' Training on Assessing Scientific and Methodical Institutions and General Educational Establishments in the Field of Methodical Management] : [tematychnyi zbirnyk prats'] / O. S. Bodnar // Naukovo-metodychne i kadrove zabezpechennia ekspertnogo otsiniuvannia diial'nosti naukovo-metodychnykh ustanov i navchalnykh zakladiv [The Methodological and Staff Assistance Support of Expert Evaluation in Education Establishments' Activity] / [uporiad. A. A. Volosiuik za zag. redaktsiieiu N. A. Mel'nyk]. – Rivne : ROIPPO, 2014. – 118 s.

Пономаренко Н. Г. Подготовка экспертов по вопросам образования: теоретический аспект.

В статье рассматривается теоретический аспект подготовки экспертов по вопросам образования.

Определены принципы подготовки экспертов по вопросам образования, а именно принципы самостоятельности, совместной деятельности, опоры на собственный опыт, индивидуализации, контекстности, осознанности, развития образовательных потребностей. Проанализированы основные подходы к подготовке экспертов по вопросам образования. Определены общие рамочные требования к модели подготовки и основные задания программ подготовки экспертов в сфере образования. Охарактеризованы компетенции, которыми должен владеть эксперт по вопросам образования в результате подготовки.

Ключевые слова: *дополнительное профессиональное образование, образовательная программа, подготовка экспертов по вопросам образования, профессиональные компетенции, эксперт по вопросам образования.*

Ponomarenko N. G. Educational Experts' Training: Theoretical Aspect.

The article covers the theoretical aspect of educational experts' training. The principles of educational experts' training are also identified and they are as follows: the principle of autonomy, the principle of combined effort, the principle of building on your experience, the principle of individualization, the principle of context, the principle of awareness and the principle of educational needs development. The main approaches to educational experts' training have been analyzed. In particular, the most common approach is the experts' training based on the current system of additional professional training that uses traditional course forms. The second approach to arranging expert assessment in education implies expert training based on the specially arranged series of one-off seminars and workshops with no particular institutional links. In the third approach, the subject of expert assessment is considered to be a group subject with internal integrity based on the common values, goals, conceptual and methodological approaches, and technology. The article defines general framework requirements to the training model and the main tasks in the programme of educational experts' training. The key competencies at the end of the course are also characterized. In particular, at the end of the training course the educational expert must have complex knowledge of the state policy and innovative processes in the field of education. He/she must be skilled at methods and techniques of expert assessment and counseling.

Key words: *additional professional training, educational programme, educational experts training, professional competencies, educational expert.*